

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARININ YARATICI DÜŞÜNME BECERİLERİNİN GELİŞİMİNE KATKISI

Kürşat YENİLMEZ

Yrd. Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Eskişehir/TÜRKİYE
E-mail: kyenilmez@ogu.edu.tr

Belma YOLCU

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Eskişehir/TÜRKİYE

Özet

Bu araştırma, öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı ile bununla ilişkili olabilecek demografik değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini; Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenler arasından rastlantısal olarak seçilen 49 öğretmen oluşturmaktadır. Verilerin toplanması aşamasında; öğretmenlere yönelik olarak öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısını belirlemek üzere araştırmacılar tarafından hazırlanan "Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı" anketi ile demografik bilgi formu kullanılmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesi aşamasında, frekans tabloları ve t-testinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı; mezun olunan kuruma göre farklılık gösterirken; cinsiyet, branş ve kıdem değişkenleri açısından anlamlı farklılıklara rastlanmamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Düşünme becerileri, yaratıcı düşünme, öğretmen davranışları

CONTRIBUTIONS OF TEACHERS' BEHAVIORS ON CREATIVE THINKING ABILITIES

Abstract

The purpose of this study was to determine contributions of teachers' behaviors on students' creative thinking abilities and relationships between these effects and teachers' characteristics which may be related with them. The sample of the study consists of 49 teachers which were selected randomly from primary schools in Sivrihisar (within Eskişehir). Data were collected by "Contributions of Teachers' Behaviors on Creative Thinking Abilities" questionnaire and a demographical information form. Frequency tables and t-test were employed to analyze data. The results of the study indicated that

while there were significant differences in contributions of teachers' behaviors on students' creative thinking abilities point of view teachers' institution of graduation; there were no significant differences in contributions of teachers' behaviors on students' creative thinking abilities points of view sex, branch and professional seniority.

Key Words: Thinking skills, creative thinking, teachers' behaviors

GİRİŞ

Yaratıcılık kavramının Batı dillerindeki karşılığı "*kreativitaet, creativity*" dir. Latince "*create*" kelimesinden gelir. Bu kelime, "*doğurmak, yaratmak, meydana getirmek*" anlamındadır (San, 1985).

Yaratıcılık dendiği zaman akla karmaşık bir süreç gelmektedir. Yaratıcılık süreci, tüm duyuşsal ve düşünsel etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içerisinde vardır. Birçok kişinin doğru ya da yanlış olarak kullandığı bu kavramın kesin bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Bu konuda uzun yıllardan bu yana çalışmalarını sürdüren araştırmacıların görüş birliğine vardığı ortak bir yaratıcılık tanımı yoktur. Buna rağmen, bu araştırmacıların yaptığı farklı tanımların bazı temel noktalarının birbirlerine yaklaştıkları gözlenmektedir (Kamaraj ve Aktan, 1998).

Yaratıcılık, hem bir süreç hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma olarak ele alınabilir. John Preeman'a göre ise "yaratıcı olmak demek; dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir" (Noyanalpan, 1993).

Barlett'in "ana yoldan ayrılma, deneye açık olma, kalıplardan kurtulma" şeklindeki yaratıcılığı tanımlamasının yanı sıra, daha çok sanat alanındaki yaratıcılık üzerinde duran Read, yaratıcılığı "önceden biçimi ve hiçbir yüzü olmayan bir şeyin varlık kazanması" şeklinde tanımlamaktadır. Landau'nun yaratıcılık tanımı ise "Daha önce kurulmamış ilişkiler arasında ilişkileri kurabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni fikirler ve yeni ürünler ortaya koyabilme becerisi" şeklindedir (San, 1985).

Yaratıcılık söz konusu olduğunda; bilgi ve deneyim birikiminden yararlanarak sentezleme sonucu yeni ürünler ortaya koymak gerekir. Birbirleriyle farklı olan, ilişkisi olmadığını sandığımız şeylerin ilişkisini kurmak ve yeniyi yaratmak gerekir. Görmek, yaratmanın başlangıcıdır.

Buluşun, yeniliğin söz konusu olduğu yaratıcılıkta, zihnin tüm yetileri, düşünme süreçleri, imgelem, duygular etkileşim halindedir. Yaratıcılık tüm zihinsel yetileri geliştirmede rol oynar.

Yaratıcı Düşünme; buluşçu, yenilik arayan ya da eski sorunlara yeni çözümler getiren ve özgün düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlayan bir düşünce biçimidir. Bilgi çağında, bilgi üretme ortamında yaşam bulması ve geliştirilmesi gereken bir olgudur.

Yaratıcı düşünme özgürdür, hareketlidir, üretken bir süreçtir. Çok yönlü bakmak, çok seçenekli çözüm yolları bulmak gerekir. Tasarımcı yaratıcı eylem sürecidir. Yaratıcı Düşünmenin 4 Boyutu;

1. Akıcılık: Üretilen uygun düşünce sayısı ve ya problem için birçok alternatif geliştirme becerisi,

2. Esneklik: Farklı kategorilere giren düşünce üretme yeteneği ve ya problem çözümünde yaklaşımları değiştirme,

3. Özgünlük: Eşsiz, rastlanmayan, akıllı düşünceler yaratma yeteneği ya da yeni özel çözümler getirme becerisi,

4. Zenginleştirme: Düşünceyi tamamlayarak geliştirme, ayrıntılara girebilme, yanıtlar ekleme yeteneği şeklinde tanımlanabilir (Erlendsson, 1999).

Yaratıcı düşünmeyi geliştirme, bireylerin iletişim becerileri kazanmalarına, yeni durumlara daha kolay uyum sağlamalarına yardımcı olur. Yaratıcılığın her birey tarafından doğuştan getirildiği düşünülse de bireylerin yaratıcılığı zeka, yetenek, çevre, eğitim v.b etkisi ile doğru orantılı olarak artabilir. Yaratıcılığı yüksek olan bireyler; meraklıdır, temel sorunlarla ilgilenirler, özgürdürler, enerjiktirler, esprilidirler.

Yaratıcı düşünmede, öncelikle çok yönlü bakış-iraksak düşünce biçiminin yerleşmesi gerekir. Genel kalıplarla ve yakınsak düşünceyle yaratıcılık gerçekleşemez. Yakınsak düşünce farklı ilişkiler kurmayı engeller. Sıradan, hemen akla gelen en yakın olasılık üzerinde durulur. Öğrencilere alıştırılan tek çözüm yolu vardır, tek doğru vardır, bu yakınsak düşünce ürünüdür (Sungur, 1997).

Iraksak düşünce mevcut bilgiyi de kullanarak değişik yanıtlar üretilmesidir. Bunlar özgündür. Tek çözümlü değildir, salt fikir bulunmakla kalınmaz, geliştirilir, ayrıntılara inilir. Iraksak düşüncede çağırışım ve ifadelendirme söz konusudur. Iraksak düşünce farklı çözümlere ulaşırken, yakınsak düşünce tek bir çözüme ulaşır. Sistem yakınsak düşünen, yaratmayan, farklı ilişkilendirmeler kurmayan, derinlemesine düşüncemeyen bireyler yetiştirir. Hâlbuki yaratıcılık yöntemi çerçevesinde salt bilgi tekrarı olmayan, ezber değil de farklı çözümler üretebilen, iraksak düşünceli bireyler yetiştirilebilir.

Çağdaş ülkelerde zorunlu eğitime ve eğitim sistemine getirilen en temel eleştirilerden birisi yaratıcılığın gelişiminin engellenmesiyle ilgilidir. Eğitim sisteminin öğrencilere potansiyellerini geliştirme fırsatı vermesi ve ülke kalkınmasında etkin rol oynayabilmesi için öğretimin içerik ve yöntemleri eleştirel düşünme, bilimsel düşünme, ilişkisel düşünme, akıl yürütme ve yaratıcı düşünme gibi becerileri kazandıracak şekilde yeniden düzenlenmelidir (Doğan, 2005).

Eğitim sistemi, bireylerin düşünce yapılarını geliştirmeyi, aklını çeşitli biçimlerde kullanmayı, diğer kuşakların yaptıklarını yineleyen değil yeni şeyler yapabilme yeteneği olan insanlar yaratmayı amaçlar. Bunu gerçekleştirebilmek için de eğitim sisteminde yaratıcılığı etkin kılmak gereklidir. Özgür ve eleştirel düşünme yaratıcılığın, dolayısıyla çağdaş eğitim anlayışının gereklerinden biridir (İpşiroğlu, 1993; Çellek, 2001; Noyonalpan, 1993).

Yaratıcılık, son çeyrek asırda üzerinde çokça durulan, dikkat çeken konulardan biridir. Okullar bir yandan yaratıcılığı öldürmekle suçlanırken, diğer yandan okulun yaratıcılığı geliştirme işlevi önem kazanmış ve bu yöndeki çalışmalarda bir hızlanma görülmüştür (Açıkgöz Ün, 1998).

Özellikle yaratıcılığın temellerinin atıldığı yıllar okulöncesi eğitim ve ilkökul yıllarıdır. O halde gerek ana-baba ve çocukla ilgilenen diğer yetişkinlerin, gerekse öğretmenlerin, çocuğun bu yıllarını iyi değerlendirmeleri ve yaratıcı nesillerin temellerini oluşturmaları gerekir (Blomm ve Sosniak, 1981).

Öğretmenlerin çocuklarda yaratıcılığı geliştirebilmeleri için, her şeyden önce kendilerinin yaratıcı bir kişiliğe sahip, çocuklar için uygun bir model olmaları

gerekmektedir. Diğer bir deyişle, öğretmenler, akıcı, esnek ve orijinal bir düşünme gücüne sahip olmalı ki çocukları yaratıcılığa yöneltecek bir öğretim-öğrenme ortamı düzenleyebilsin ve yaratıcılığın gelişimine rehberlik edebilsin.

Özellikle, çocukların ilgilerini, gelişim özelliklerini merkeze alan, öğrencinin etkinliğine, araştırıcılığına problem çözmesine önem veren, öğrenci kararlarını ön plana çıkaran ilerlemecilik eğitim akımına uygun bir program, çocuğun yaratıcılığını besler. Böyle bir program: hazırlama ve uygulamada öğretmen nitelikleri çok önem taşır. Öğretmen; öğrencilerini tanımak, onların ilgilerine, gelişim özelliklerine ihtiyaçlarına uygun bireyselleştirilmiş programı düzenleyip uygulayabilmelidir. Bu durumda, öğretmen sınıfındaki öğrenci sayısı kadar çeşitlilikte etkinlik planlayabilecek bir yaratıcılığa sahip olmalıdır.

Öğretmen sınıfta demokratik bir ortam yaratmalı; çocuklar ilgi duyduğu, istediği, kendini hazır hissettiği bir dersle ilgili etkinliklere başlayıp sürdürebilmelidirler. Karar büyük ölçüde öğrenciye aittir. Öğretmen, öğrencilerin özgürce denemeler yapmalarına, olağanın dışında çözümler bulmalarına fırsat yaratacak esnek öğretim- öğrenme ortamı düzenleyebilmelidir.

Bu durumda öğretmen gerek model; gerekse yaratıcılığın gelişimini kılavuzlayan kişi olarak çocukların özgürce denemeler yapmasına, araştırmasına, orijinal alternatif çözümler bulmasına, ortam yaratması ve rehberlik etmesi gerekir (Tuckman,1992).

Öğretmen, öğretim-öğrenme ortamında yaratıcılığın gelişimine yardım edebilmek için nasıl davranmalıdır? Diğer bir deyişle, hangi davranış özelliklerine sahip olmalıdır?

Yaratıcı düşünme, yaratıcı problem çözme zaman alıcıdır. Öğretmen, öğrenciler üstünde zaman baskısı yaratmamalı, aceleci olmamalıdır. Hız yerine; dikkatli düşünmeye, çeşitli olasılıkları düşünmeye ve yaratıcılığa değer vermelidir. Çocukların analitik düşünmesi, problemlere birçok alternatif çözüm yolları bulması için zaman tanınmalıdır.

Öğretmen bir şey yapma, bir problem çözme konusunda asla bir tek yol belirlememelidir. Bu durumda, çok çeşitli çözüm yollarını gösterebilmelidir. Öğretmen öğrencileri kendi kafasındaki çözümü bulmaya zorlamamalı, aksine, açık fikirli, değişik eğilimleri, yaklaşımları kabul eder bir model olmalıdır. Yaratıcılıkta merakın, araştırmanın ne kadar önemli olduğunu kendisi model olarak göstermelidir. Öğrencilerin de bir tek yol, bir tek sonuç üstüne odaklaşması ve çözüme kısa sürede ulaşma isteklerini önlemelidir.

Öğretmenlerin sınıf içi ve dışındaki davranışları da öğrencilerin yaratıcılığının geliştirilmesinde önemli rol oynar. Öğrencinin cesaretini kırma, güvensizlik, aşırı eleştiri, davranışlarında tutarsızlık, heyecan azlığı, dogmatik ve katı olma, genelde yetersiz olma, dar ilgileri olma, sınıf dışı tartışma ve konuşma olanağı tanımama, öğrencilerde eleştirel düşünceye gereken önemi vermeme, öğretim yöntem ve tekniklerini uygulama bilgi ve becerisindeki sınırlılıklar, motivasyonsuzluk, ekonomik zorluklarla uğraşma gibi durumlar yaratıcılığı engelleyen öğretmen özellikleri olarak sıralanabilir.

Sungur (1997), evde ve okulda öğrencinin yaratıcılığının önündeki engelleri aşağıdaki gibi belirtmektedir.

1. Çocukları sürekli gözetim altında bulundurma, izlendiklerini fark ettirme,
2. Çocukların yaptıklarını iyi ya da kötü olarak sürekli yorumlama veya iyi kötü anlamlarında değerlendirmeye,

3. Çocukları denetim altına alma
4. Aşırı övme veya tersine aşırı yerme,
5. Çocukları birbirleriyle karşılaştırma, onları rekabete zorlama,
6. Çocukların deneyip yanılarak öğrenmelerine izin vermeme,
7. Çocukların fikrini almadan, katı ve değişmeyen seçimler sunma,
8. Çocukların yapmak istediklerine sürekli sınırlar koyma,
9. Çocukların yapması gerekenleri onların yerine yapma,
10. Sorumluluk vermektan kaçınma,
11. Çocuklara neyi, nasıl yapacaklarını gösteren kesin, değişmez reçeteler sunma (Akdağ ve Güneş, 2003).

Öğrencilerin yaratıcılıklarının geliştirilmesi, okulda uygulanan program, öğretmenlerin genel yapısı, öğretim yöntem ve teknikleri ile yakından ilgilidir. Derslere göre düzenlenen programlarda temel amacın, içeriği öğrenciye kazandırmak olması, öğrencilerin yaratıcı düşüncelerini engellemektedir. Yaratıcı düşünceyi geliştirecek bir ders, öğrencinin sürekli soru sormasını; nasıl?, niçin?, ne kadar? gibi sorulara veya eğer... olursa... ne olur? gibi olası cevaplı sorulara cevap aramalarını içermelidir.

YÖNTEM

İlköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı ile bununla ilişkili olabilecek demografik özellikler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. İlköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısı nedir?
2. İlköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısı öğretmenlerin demografik özellikleri açısından farklılaşmakta mıdır?

Bu araştırma öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişiminde öğretmen tutum ve davranışlarının ne ölçüde etkili olduğunun belirlenmesi ve bu suretle çocuklarda yaratıcı düşünme becerisinin gelişimi için öğretmenin sınıfta sergilemesi gereken tutum ve davranışları göstermesi bakımından önemlidir.

Bu araştırma 2005-2006 öğretim yılına ilişkin verilerle ve ele alınan örneklem ile sınırlı olup araştırmanın gerçekleşmesinde ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini 2005-2006 öğretim yılında Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan öğretmenler arasından rastlantısal olarak seçilen 49 öğretmenden oluşmaktadır.

Verilerin toplanması aşamasında; öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısını belirlemek üzere araştırmacılar tarafından hazırlanan "Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı" anketi ile demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Anketin geliştirilebilmesi için ilköğretim okullarındaki her sınıf düzeyinden öğrenci ve öğretmenlere açık uçlu anket uygulanmıştır. Bu ankette öğretmenlerin ne tür tutum ve davranışlarının, öğrencilerin özgürce düşüncelerini, fikir üretebilmelerini engellediğini ya da teşvik ettiğini yazmaları istenmiştir. Toplanan bilgiler ve bu konudaki ilgili literatürün incelenmesiyle anketin deneme formu hazırlanmıştır. Bu form kapsam geçerliliğinin sağlanması amacıyla uzman görüşlerine sunulmuştur. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra deneme formu bir grup öğretmene uygulanmıştır ve anketteki soruların açık ve anlaşılabilirliği konusunda kendileriyle görüşülmüştür. Bu uygulamalar sonucunda ankete son şekli verilmiştir. Öğretmenlere uygulanan anket EKLER bölümünde verilmiştir. Uygulanan anketin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,70 olarak bulunmuş, buna göre anketin güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

Ankette yer alan bilgi formunda öğretmenlerin cinsiyet, branş, kıdem ve mezun olunan kurum gibi demografik özellikleri araştırılmıştır.

Toplanan verilerin çözümlenmesi aşamasında, frekans tabloları ve t-testinden yararlanılmıştır. Araştırmanın verilerinin çözümlenmesi aşamasında önce kişisel bilgilere göre çalışma örnekleminin durumu değerlendirilmiştir. Bunun için değişken düzeylerine ilişkin frekans tablolarından yararlanılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünce becerilerinin gelişimine katkısının cinsiyet, branş, kıdem ve mezun olunan kurum değişkenleri bakımından farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi yardımıyla araştırılmıştır. Her bir öğretmen için toplam anket puanı hesaplanmış ve analizlerdeki karşılaştırmalarda bu anket toplam puanı esas alınmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğretmenlerin karakteristik özelliklerine ilişkin dağılımlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin karakteristik özellikleri

	Öğretmen sayısı	%		Öğretmen sayısı	%
Cinsiyet			Branş		
Kadın	26	53,1	Matematik Öğretmeni	19	38,8
Erkek	23	46,9	Sınıf Öğretmeni	30	61,2
Kıdem					
1-10 yıl	24	49			
11-20 yıl	25	51			
Mezuniyet					
Eğitim Fakültesi	32	65,3			
Diğer	17	34,7			

Tablo 1’e göre, araştırmanın örneklemini oluşturan öğretmenlerin cinsiyet ve kıdem açısından yaklaşık olarak homojen bir dağılım gösterdiği; Eğitim Fakültesi mezunlarının (%65,3) ve Sınıf öğretmenlerinin (%61,2) sayıca fazla olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin karakteristik özelliklerine ilişkin bilgilerden sonra bu değişkenler açısından öğretmenlerin derslerde sergiledikleri tutum ve davranışların öğrencilerin yaratıcı düşünce becerilerinin gelişimine katkısının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen t-testi analizlerinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Öğretmenlerin Derslerdeki Tutum ve Davranışlarının Öğrencilerde Yaratıcı Düşünmenin Gelişimine Katkısının Cinsiyete Göre Farklılığı

Öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Cinsiyete göre farklılık

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Anket toplam puanı	Kadın	26	54,500	5,255	1,831	0,073
	Erkek	23	51,956	4,466		

Tablo 2'den, grup ortalamalarına göre her ne kadar kadın öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının erkek öğretmenlere oranla daha fazla olduğu görülse de, cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılığın bulunmadığını belirtmek gerekir.

2. Öğretmenlerin Derslerdeki Tutum ve Davranışlarının Öğrencilerde Yaratıcı Düşünmenin Gelişimine Katkısının Mesleki Kıdeme Göre Farklılığı

Tablo 3'de öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının mesleki kıdeme göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırıldığı t-testi sonuçları görülmektedir.

Tablo 3. Mesleki kıdeme göre farklılık

	Mesleki Kıdem	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Anket toplam puanı	1-10 yıl	24	54,208	5,012	1,240	0,221
	11-20 yıl	25	52,440	4,967		

Tablo 3 incelendiğinde; kıdem grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark çıkmazken, 1 ile 10 yıl arasında kıdeme sahip öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine daha fazla katkısının olduğu gözden kaçmamaktadır. Bu sonuç, genç öğretmenlerin son onlu yıllarda ortaya atılan ve üzerinde yoğun olarak çalışılan Çoklu Zeka Kuramı, Beyin Temelli Öğretim, Probleme Dayalı Öğretim vs. gibi eğitimdeki yeni yönelimler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarından kaynaklanmış olabilir.

3. Öğretmenlerin Derslerdeki Tutum ve Davranışlarının Öğrencilerde Yaratıcı Düşünmenin Gelişimine Katkısının Branşa Göre Farklılığı

Öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının branşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Branşa göre farklılık

	Branş	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Anket toplam puanı	Sınıf Öğretmeni	30	54,033	5,511	1,379	0,175
	Matematik Öğretmeni	19	52,157	3,989		

Tablo 4’e göre; öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısı branş değişkeni açısından farklılık göstermemektedir. Ancak, grup ortalamaları göz önüne alındığında; Sınıf öğretmenlerinin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine daha fazla katkısının olduğu söylenebilir. Grup ortalamaları açısından Sınıf öğretmenlerinin bir adım daha öne çıkmasının sebebi, fen bilgisi, sosyal bilgiler, Türkçe, matematik gibi birçok alanla ilgili eğitim vermeleri ve bu alanların her birinde öğrencilerde yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağladıklarını düşünmeleri olabilir.

4. Öğretmenlerin Derslerdeki Tutum ve Davranışlarının Öğrencilerde Yaratıcı Düşünmenin Gelişimine Katkısının Mezun Olunan Kuruma Göre Farklılığı

Öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının mezun olunan kuruma göre farklılaşıp farklılaşmadığı t-testi ile araştırılmış ve sonuçlar Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Mezun olunan kuruma göre farklılık

	Mezuniyet	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p
Anket toplam puanı	Eğitim Fakültesi	32	54,500	4,983	2,493	0,017
	Diğer	17	51,058	4,379		

Tablo 5 incelendiğinde; öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının mezun olunan kuruma göre farklılaştığı ve Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkısının diğer öğretmenlere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuç, Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin bu fakültelerde uygulana mevcut programlar dahilinde diğer öğretmenlere oranla daha fazla pedagojik ders almalarından kaynaklanmış olabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

MEB ders programlarında yaratıcılığın geliştirilmesine yönelik ifadeler bulunsa da, öğretmen ve konu merkezli bir eğitim anlayışının sürdürülmesinden dolayı yaratıcılığın gelişiminin engellendiği söylenebilir. Hâlbuki öğrencinin kendi özelliklerine göre seçme yapmasını sağlamak gerekir. Bu da öğrenci merkezli bir eğitim sistemi ile mümkün olabilir.

Birçok araştırmadan ortaya çıkan sonuçlardan biri de etkili bir öğretim için, öğretmenin sınıf içinde yaratıcılığı pekiştirmesidir. Öğretmenin rolü, sınıf ortamını, öğrenmenin en iyi şekilde olması için, öğrenme aktivitelerini, öğrenci niteliklerini inceleyip, öğrencilerin yoruma dayalı ve yaratıcı düşünme yeteneklerini geliştirmelerine yardım etmek olmalıdır. Öğretmenin bu konuda etkili olabilmesi için; yaratıcı sınıf ortamı yaratarak, öğrencilerin karşılaşacakları sorunları çözmeleri ve sorunlarla önceden karşılaşmalarını sağlamaları gerekir.

Yaratıcılığı geliştirmek için öğretmen öğrencilere düşüncelerini ifade etmek için fırsat vermeli, her düşünceye saygı duymalı, eleştiriye yer vermemeli, tek bir doğru cevaba kilitlenmemeli, öğrencilerin yanlıştan korkmalarını önlemeli, belirsiz durumlar yaratmaktan kaçınmalı, sürekli mantıklı cevaplar beklentisi içinde olmamalı ve öğrencilerine yaratıcılıklarını geliştirebileceklerine inandırmalıdır. Öğretmenlerin yaratıcılığı geliştirmek için atacakları en önemli adımlardan bir diğeri, öğrencilere yaratıcılıklarının takdir edileceğinin hissettirilmesidir.

Öğretmenin eğitimdeki rolünü göz önünde bulundurursak, öğretmenin sergilediği bir takım davranışlar ve öğretmen özellikleri, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişmesini engelleyebilir. Yaratıcılığın gelişmesini engelleyen öğretmen özelliklerini; öğrencinin cesaretini kırma, güvensizlik, aşırı eleştiren, davranışlarında bir uçtan, diğerine gidip gelen, heyecanlı olmayan, düz okumayı vurgulayan, dogmatik ve katı, alanla ilişkisini sürdürmeyen, genelde yetersiz, dar ilgileri olan, sınıf dışında tartışma ve konuşma yeteneği olmayan şekilde sıralayabiliriz.

Öğretmenlerin derslerdeki tutum ve davranışlarının öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısının belirlenmesi amacıyla öğretmenlere yönelik olarak yapılan araştırma sonucunda; cinsiyet, kıdem ve branş değişkenleri açısından gruplar arasında anlamlı farklılık bulunamazken, öğretmenlerin mezun oldukları kurum açısından öğrencilerde yaratıcı düşünmenin gelişimine katkılarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılık Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin derslerde yaratıcılığı daha çok teşvik etmesinden kaynaklanmış olup bu sonuç, örneklemedeki Eğitim Fakültesi mezunu öğretmenlerin daha yeni jenerasyon olmalarına ve yaratıcı düşünme gibi etkin düşünme becerilerinin son yıllarda güncel konular arasında olmasına dayandırılabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara dayalı olarak bazı öneriler sunulabilir.

- Matematik derslerinde öğretmen tarafından sağlanan sınıf atmosferi, öğretmenin tutum ve davranışları yaratıcı düşünmeyi geliştirecek nitelikte olmalıdır.
- Öğretmen öğrenciyi bir birey olarak kabul etmeli, öğrenciyi özgür olmaya özendirilmelidir.
- Öğrenciye iyi bir model olmalı, demokratik ve tüm öğrencilere aynı mesafede olmalıdır.
- Derslerde heyecanlı olabilmeli ve yaratıcılığa uygun teknikleri kullanarak hem eğlenceli hem de kalıcı öğrenmeyi sağlayabilmelidir.
- Öğrenciyi doğrudan ödüllendirebilmeli, sürekli okumalı, bilgi teknolojilerini kullanma yönünden kendini geliştirebilmelidir.
- İkili ilişkilerde kolay iletişim kurabilmelidir.

- Öğrenciler arasındaki farklılıklara karşı hoşgörülü olmalı, yeni fikirlere açık olmalı ve öğrencilerin yeni fikirler sunmasına da fırsat vermelidir.
- Soruların farklı çözüm yollarını göstererek öğrencilerin derse olan ilgisini arttırmaya çalışmalıdır.
- Öğrencilerin yaptıkları hatalara hoşgörü ile yaklaşarak, onların güven duygularının gelişmesine yardımcı olmalıdır.
- Eğitimle yaratıcı düşünme yeteneği geliştirilebilir. Bunun için; eğitim felsefesi doğru seçilmeli ve yapılandırılmalı, eğitim alanı salt sınıf-atölye ile sınırlandırılmamalı, teknik donanım olmalı, amaçlar net ve doğru tespit edilmeli, ders programı panel, konferans, söyleşilerle zenginleştirilmeli, sezgi, algı, bilgi birikimi, problem çözme ve üretme, boşlukları görme, özgünlük, özgürlük, öğrenmeyi öğrenme, okuma, araştırma alışkanlığı önemsenmelidir.

KAYNAKÇA

- Açıköz ÜN, K. (1998). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, İzmir: Kanyılmaz Matbaası
- Akdağ, M. ve H. Güneş (2003). Öğretmenin Rolünün Yaratıcı Bir Sınıf Oluşturmasındaki Önemi, *Milli Eğitim Dergisi*, 159, 60-73.
- Bloom, B.S. ve L.A. Sosniak. (1981). Talent Development, *Educational Leadership*, November.
- Çellek, T. (2001). Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu, *Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi*, 741, 18-19.
- Doğan, N. (2005). “Yaratıcı Düşünme ve Yaratıcılık”, *Eğitimde Yeni Yönelimler* (ss. 163-188) Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Erlendsson, J. (1999). *The Role Of Creativity*, University of Iceland, http://www.hi.is/~joner/eaps/cq_cr04.htm
- İpşiroğlu, Z. (1993). *Eğitimde Yaratıcılık*, Ankara: TED yayıncılık.
- Kamaraj, I. ve AKTAN, E. (1998). Okul Öncesi Eğitimde Yaratıcılık ve Problem Çözme Becerisi, *Çağdaş Eğitim*, 244, 55-60
- Noyanalpan, N. (1993). Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış, *Yaratıcılık ve Eğitim*, Ankara: TED yayınları.
- Öztürk, Ş. (2004). Eğitimde Yaratıcı Düşünme, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 77-84.
- San, İ. (1985). *Sanat ve Eğitim*, İkinci Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:151
- Senemoğlu, N. Yaratıcılık ve Öğretmen Nitelikleri, Hacettepe Üniversitesi, www.epo.hacettepe.edu.tr/eleman/nuray_hoca/makaleler/yaratıcı.htm (15.01.2006)
- Sungur, N. (1997). *Yaratıcı Düşünce*, İstanbul: Evrim yayınevi
- Tuckman, Bay. (1992). *Educational Psychology: From Theory to Application*. New York: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

EK.**Öğretmen Davranışlarının Yaratıcı Düşünme Becerilerinin Gelişimine Katkısı Anketi**

Cinsiyetiniz: B () E ()

Kıdeminiz (Yıl): 1 – 10 () 11 – 20 ()

Mezun Olduğunuz Kurum: Eğitim Fak.(...) Diğer (Fen Ed. Fak., Öğretmen Okulu, vs.) (...)

Branşınız: Sınıf Öğretmeni (...) Matematik Öğretmeni (...)

	Hiç	Bazen	Sıkça	Hep
1. Derste öğrencilerin yeni düşünceler ortaya çıkarmasını teşvik ederim.				
2. Derste öğrencilerin verdiğim soruları 'doğru' yapmaları konusunda ısrarcı olurum.				
3. Derste öğrencilerimi diğerleriyle karşılaştırırım.				
4. Öğrencilerimin derste yaptığı hatalara hoşgörülle bakarım.				
5. Öğrencilerimin derste yaptığı çalışmalarını adaletli bir şekilde değerlendiririm.				
6. Derste öğrencilerime katı ve sert davranırım.				
7. Derste öğrencilerime soru sorma fırsatı veririm.				
8. Derste öğrencilerimin sınıftaki davranışlarını kısıtlarım.				
9. Öğrencilerimin olumlu davranışlarında onları takdir ederim.				
10. Öğrencilerime derste alaycı bir tavır takınırım.				
11. Derste öğrencilerimin başarı ve başarısızlıklarını not ile değerlendiririm.				
12. Öğrencilerimi sınıf içindeki davranışlarından dolayı eleştiririm.				
13. Öğrencilerime her konuda güven duyuyorum.				
14. Derste, sınıf içinde öğrencilerimin düşüncelerini özgürce söylemelerini engellerim.				
15. Ders içi etkinliklerde gayretli ve istekliyimdir.				
16. Derste farklı öğretim materyalleri kullanırım.				
17. Derste soruların farklı çözüm yollarını buldururum.				